

MISTERIJ – KRIST U NAMA, NADA SLAVE (Kol 1,26–27)

Dr Bonaventura Duda

Proluzija na inauguraciji akademske godine 1978–79.

Koncilski dekret o obnovi sjemeništa i Crkvenih studija sažeto izražava proces sve Crkvene obnove otprilike ovako: *željkovanu obnovu* – to su početne riječi dekreta *Optatam totius* – svega Crkvenoga života nije moguće postići ako se prethodno ne obnovi cjelokupni sjemenišni život i Crkveni studij. A da bi se ostvarila takva obnova Crkvenog studija, potrebno je da se sav studij usmjeri na „misterij Krista” (OT 14).

U potrazi za što kraćim i bogatijim određenjem što bi to bio „misterij Krista”, dolazi nam u susret jedinstven tekst Poslanice Kološanima u kojemu se poistovjećuju: Riječ Božja = Otajstvo = Krist u vama, nada slave (1,25–27); s daljnjim poistovjećivanjem u 2,2: Otajstvo Božje = Krist.

Zapravo, da bismo osjetili svu snagu ovih izričaja, trebalo bi u jednom dahu pročitati sav ovaj prvi odsjek poslanice, od prve intonacije (1,2) pa do kraja prvoga, dogmatskog dijela (2,5). Istom tada ćemo u svoj snazi doživjeti u 1,26–27 dvaput ponovljenu riječ *musterion*–*otajstvo* koje se poblizje određuje sa „Krist u vama, nada slave”. To na svoj način još jednom ponavlja izričajem *to musterion tou Theou – Hristou* što bismo, uza sve neujednačenosti najstarijih rukopisa, mogli prevesti: „Misterij Božji jest Krist”.

Ovo predavanje, očito, ne može stvar svestrano obraditi. Želimo samo upozoriti na neke važnije odrednice kako bi nam iskrsla sva snaga ovih Pavlovih izričaja.

PREGLED: KOL 1,1–2,5

Da bismo mogli pravilno vrednovati središnji izričaj koji nas zanima – to jest 1,26–27 – potrebno je uočiti čitav neposredni sklop. Najprije dolazi: *Uvod* (1,1–12) s pozdravom (1,1–2), zahvalnicom (1,3–8) i molbenicom za rast vjere u Kološana (1,9–12). Zatim slijedi: *Prvi, doktrinarni dio* (1,13–2,3) koji možemo podijeliti u dva dijela: a) Kristovo vrhovništvo i prvenstvo u svemiru i Crkvi (1,13–20) i b) Pavlov udio u tome Misteriju (1,24–2,3). Mi se, dakako,

nećemo zaustavljati na svim pojedinostima, već samo na najvažnijemu što pridonosi razumijevanju teksta u kojemu se Misterij—otajstvo poistovjećuje sa „Krist u vama (nama), nada slave” (1,26—27).

Ipak, gledom na stil, treba napomenuti da je cijeli ovaj odlomak čvrsto zatvorena cjelina, s mnogo veznika i odnosnih zamjenica koje otežavaju stil i onemogućuju jednoznačnu analizu. Teško je, naime, uvijek ustanoviti koje su teme prvotne, a koje popratne. Tako zgusnut tekst u isto je vrijeme i doktrinaran i pobudan, a posebna mu je odlika: spontanost kojom pisac povezuje svoja najdublja vjerovanja i uvjerenja s najpraktičnijim zahtjevima svagdašnjeg kršćanskog života.

EPIGNOSIS

Odmah u početku valja, svakako, istaći ključnu riječ molbenice, a pomalo i cijele poslanice: *epignosis* — *spoznaja, uvid, shvaćanje* (usp. 1.9.10; 2,2; 3.10). *Epignosis* se uvelike cijenila u Grka, a osobito u stoika, naročito u vezi sa shvaćanjem svemira i njegova funkcioniranja. Pavao preuzimlje njihovu riječ, ali upućuje na daleko važniju *epignosis*: vinuti se do spasiteljske volje i nauma Boga koji i svemir i ljude spašava — to jest privodi k pravilnom i savršenom funkcioniranju — *u/po* Kristu Isusu. Ta *epignosis* za Pavla nije puka intelektualna spoznaja kao za Grke; ona po r. 10 uključuje i moralno zalaganje kršćaninovo. Štoviše, slijedeći semitsku osebujnost riječi, *spoznati* za Pavla uvijek znači i vrednovati, zavoljeti, opredijeliti se, ljubiti i založiti se. Tako kršćanska *epignosis* — a mogli bismo odmah prosljediti: *kršćanska vjera*, pa onda dosljedno i teologija kao *znanost vjere* — uvijek suoznačuje uzajamnu među-osobnu relaciju između Boga i ljudi s jedne strane, te — radi Boga — i suodnos ljudi s ljudima s druge strane; a sve to *u/po* Kristu Isusu. Tako *epignosis* uključuje ne samo uvid nego i prihvaćanje spasiteljskoga Božjega plana i uključenje u nj, a to znači: prihvaćanje Božjega samodara kojemu čovjek — odnosno vjernička zajednica, Crkva — odgovara uzvratnim sebedarjem.

Središte te *epignosis* — kako nas upućuje daljnji tijek poslanice — jest Isus Krist i njegovo mjesto u svemiru i čovječanstvu, a osobito u Crkvi (pa onda i u svakom pojedinom vjerniku). S tim u vezi, Pavao se pozabavio svojim vlastitim ulogom u to Božje djelo *u/po* Kristu. Istom u tom posljednjem odlomku (1,24 sl) misao dolazi do kraja, izrazuje se u potpunosti. A mi, podimo postupno.

KRISTOVO VRHOVNIŠTVO I PRVENSTVO

Svakako, treba se bar na čas zaustaviti na jedinstvenom himnu Poslanice Kološanima (1,15—20 a po drugima već 1,13—20). Himan je vrlo srodan s Proslavom Poslanice Efežanima (1,3—14). S još dva druga himna Novog zavjeta — Ivanovim Proslavom (Iv 1,1—18) i Himnom Kristu poniženom i uzvišenom u Poslanici Filipljanima (2,6—11) — ti himni spadaju u najljepše, najbogatije i najuzvišenije stranice Novoga zavjeta. Ovaj himan slavi sveobuhvatno kozmičko

i svečovječansko vrhovništvo i prvenstvo Kristovo. Dva pola himna jesu: *On-Krist-Isus* s jedne strane, a s druge *sve-ta panta: kozmos-nadzemaljska bića-čovječanstvo*, a napose Crkva kao jezgra novoga svijeta. Krist je vrhovnik i prvak osobito pod dva vida: zbog svoga udjela u stvaranju i zbog svoga djela otkupljenja, a napose po uskrsnuću kao novom stvaranju koje zahvaća svakoga čovjeka, čovječanstvo i svemir. Stvaranje i uskrsnuće kao novo stvaranje ovdje, se – kao i inače u Novom zavjetu – uzajamno osvjetljuju i nadopunjuju. Upravo zbog Kristove uzročnosti u stvaranju i uskrsnuću, *sve-ta panta* stoji s njime u najtješnjoj povezanosti. To će Pavao domalo izreći snažnim stoičkim izrazom: „Sve stoji u njemu – ta panta en auto esteken” (1,17).

Himan počinje kapitalnom intonacijom iz koje sve proistječe: „On je *slika-eikon* Boga nevidljivoga” (1,15). Izraz *slika-eikon* upotrebljava se za Krista i drugdje (Rim 1,23, 8,29; 1 Kor 11,17; 15,49...). Našemu je mjestu najbliže 2 Kor 4,4: „Ako je zastrto Evandjelje, zastrto je ... u onima kojima bog ovoga svijeta oslijepi pameti nevjerničke, da im ne zasvijetli svjetlost Evandjelja Slave Krista koji je *slika Božja*.” Ne ulazimo ovdje u sva otačka razmišljanja o Kristu – slici Božjoj. Izraz upućuje na *porijeklo* i *sličnost sve do jednakosti*. U našem je tekstu svakako nazočna i misao: Sin Božji utjelovljeni jest *očitovanje* nevidljivoga Boga (usp. Iv 1,18).

A želimo upozoriti i na ovo: Kristovi naslovi, Kristova svojstva, kao *vrhovništvo* i *prvenstvo*, ne odvajaju Krista *od* stvorenja. Naprotiv, sv. Pavao ističe te njegove odlike – ili kako bi naš pok. prof. Bakšić rekao „preimućstva” – da istakne njegovu najtješnju povezanost sa svim stvorenjem: s kozmosom – s anđeoskim svijetom – sa svim čovječanstvom, a napose sa Crkvom. On je dakako i *nad* svim stvorenjem, ali upravo kao takav on jest *za* stvorenje, *za* svemir, *za* čovjeka, *za* čovječanstvo. Stoga ovakve tekstove valja čitati ne samo ukoliko utvrđuju *prednosti* Krista nad svime i *ovisnost* svega o Kristu, nego i ukoliko utvrđuju mnogostruke korijene povezanosti Krista i svega stvorenja. Podsjećamo ovdje na izvrsno tumačenje onih Kristovih riječi u Matejevoj završnici: „Da-na mi je sva vlast...” (28,18–20). Otac mi je *dao moć* da svemu *dajem moći*. Kristova vrhovnička vlast i moć prvenstveno je u tom da svim stvorenjima *omogućuje da budu*, i to da *izobilno* budu, da *na najbolji* način budu.

I sada istom možemo naslutiti koji je doseg riječi: „Sve stoji u njemu” (1,17). Ne ulazeći u daljnja određenja, po Pavlu je Krist uzrokom koherentnosti i konzistentnosti – čvrstine i suvislosti – svega stvorenja. Isto *po/ u* njemu, sva stvorenja – zajedno s čovjekom – te ljudi međusobno stoje u uzajamnoj i namjenskoj povezanosti, suvislosti i djelotvornosti.

Taj skrovit nauk Novog zavjeta koji je već intoniran u Starome (Sir 43,26 i Mudr 1,17 i dr) osobito je nazočan u Rim 8,19–23 i Heb 1,3. U naše ga je vrijeme kanonizirao II. vatikanski koncil u konstituciji *Gaudium et spes*, osobito u br. 38ab. Taj je nauk vrlo plodan za naše suvremeno teološko i vjerničko razmišljanje o značenju Krista i kršćanstva, pa onda i Crkve, u sveopćem tehničkom i planetarnom napretku (usp. T. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, str. 308–316). Svi ti tekstovi još čekaju svoje proroke koji će ih pro-čitati za naše vrijeme. Mnogo toga već je naslutio Theillard de Chardin. A već je Maurice Blondel – kako je

upozorio kolega dr Josip Čurić u svojoj dizertaciji – Krista nazvao „vinculum vinculorum – vez vezova”. Ovamo spada i intuitivna sintagma našega Tina Ujevića: „O spono Vasione!”

PLEROMA – PUNINA

Zaobilazeći mnogo toga, treba da se zaustavimo na izrazu *pleroma-punina* u r. 19. On je vrlo važan za obje, blizanske poslanice: Kološanima i Efežanima. Ovdje je osobito jak jer stoji bez daljnjeg određenja. Čini se da ga je najbolje shvatiti u smislu Kol 2,9: „U njemu – u Kristu – tjelesno prebiva sva punina božanstva.” Izrazom *punina* želi se reći: koliko god je Bog u svom sebedarju odlučio sebe nama priopćiti i nadariti nas samim sobom, sve se to slilo u Krista Isusa da nam on to posreduje, da on bude – rekli bismo – naše *susretište s Bogom*, naš „le milieu divin”, kako bi rekao Theillard de Chardin. *U/po* Kristu, Bog nam je postao imanentno, iznutra nazočan i blizak.

Upotrebljavam naumice ovako srašten izraz *u/po*. Kad god Pavao izriče djelovanje Božje u nama, Krist je uvijek i posrednik (*dia-po*) i „mjesto” (*en-u*) toga Božjega djelovanja. *U/po* njemu Bog nas je obdario sam sobom, svojim božanstvom, svojom snagom, svojom mudrošću. *U/po* Kristu postali smo Božji srodnici, bogoliki, mudri Božjom mudrošću, jaki Božjom snagom, djelatni njegovom energijom.

Dakako, r. 19 stoji u tijesnu suodnosu sa r. 18 i 17: upravo Krist, ispunjen svom Puninom Božjom, jest Glava Crkve i kozmosa. Baš zato je ispunjen Puninom da njome ispunja Crkvu i svakoga vjernika, i po Crkvi sve čovječanstvo i kozmos. Dakle, Punina Kristova, njegova ispunjenost Bogom aktivna je, dinamična, djelotvorna – u nama. „Od njegove Punine svi mi primismo” (Iv 1,16). I to – sve dok se ne dogodi ono savršenstvo naše dozrelosti u Kristu: „... dok svi ne prispijemo ... do čovjeka savršena-sazrela, do mjere uzrasta Punine Kristove” (Ef 4,13). Do te Punine – po Rim 8,19–23 – sazorit će i sav kozmos kada materija u rukama potpuno oslobođenih i slobodnih Božjih sinova postane ne više prokleta i prokletstvena nego sva – blagoslovna i blagodatna.

KRIST MIROTVORAC

I sada pođimo korak dalje, ističući one odrednice našega teksta koje doprinose da nam na kraju zasine sva snaga riječi: „Misterij – to je Krist u vama, nada slave” (1,26–27). Po r. 20 otkupiteljskim je djelom Kristovim uspostavljen mir. Mir u biblijskom jeziku upućuje na punu funkcionalnost svega stvorenja. Mirotvornim djelom Kristovim Bog uspostavlja sva bića u prvotni, grijehom narušeni, suodnos sa sobom. To ističe glagol *apo-kat-alasso*, što u korijenu znači: promijeniti na bolje, uspostaviti nešto u prvotno stanje. Krist je, dakle, posrednik i uzročnik i u neku ruku mjesto izmirenja, točnije *omirotvorenja* svega stvorenja, *napose* čovjeka i čovječanstva naspram Boga, a onda i naspram svega kozmosa.

Zbog grijeha ljudi sve je stvorenje došlo u stanje alijenacije, otuđenja. Nije više bilo ono i onakvo kakvim ga je stvorio Stvoritelj. Sam izraz otuđenja nije stran ovom tekstu. U r. 21 čitamo: „I vas nekoć po zlim djelima *otudene (ap-ellotrioumenous)*...” Grijeh je otudio čovjeka samome sebi, on ga je *podrugovao*, a onda otudio i ljude jedne drugima te sva stvorenja na svoj način stavio u neprijateljstvo i rasap. Otkupljenjem se uspostavlja prvotni *mir*, izvorna usredsređenost, uzajamnost i sklad svega stvorenja. Tako se Krist ovdje predstavlja kao *Eirenopoiesas* – izmiritelj, omirotvoritelj čovjeka, čovječanstva, kozmosa. Spašen-ozdravljen-očovječen čovjek očovječivat će prirodu, materiju, svemir.

Dakako, to djelo Kristovo – koliko je do Krista – *već je* dogodeno, ali s obzirom na naš udio u božanskoj rasporedbi spasenja, to *još nije*. I opet smo u eshatološkom interimu: već je – još nije. Odatle se iz predašnjega spontano izvija slijedeći odlomak: o Pavlovu udjelu u događanju Kristova Misterija (1,24–2,3). I to je neposredni kontekst našega ključnoga mjesta: Misterij – to je Krist u nama, nada slave. Pavao je, ako unaprijed sažmemo sav odlomak, *poslužitelj-diakonos*: Evandjelja – Riječi – Misterija. I Misterija Božjeg i Kristovog (ili: Misterija Božjeg – to jest Krista). No, podimo i opet postupno.

PAVAO – POSLUŽITELJ MISTERIJA

U posluživanje Evandjelja ne ulazi samo Pavlov navjestiteljski rad nego i njegovo trpljenje za Evandjelje. To trpljenje ima dubok kristološki i soteriološki smisao. Pavao to izriče s dva vrlo bremenita izraza. Ponajprije, tu je glagol *ant-ana-pleroo* što će reći: koliko je do mene, sa svoje strane napunjam. A izraz *ta husteremata* („što nedostaje” mukama Kristovim) zadaje mnogo muke tumačima. U najmanju ruku, tu treba podsjetiti da teologija razlikuje tzv. *redemptio obiectiva* i *redemptio subiectiva*. Oba, dakle, izraza – i *antanapleroo* i *ta husteremata* – upućuju bar na to da je svaki čovjek, svaka vjernička zajednica, svaka epoha pozvana da u svojoj okolini i u svoje vrijeme pridonese da se Kristovo otkupiteljsko i ozdraviteljsko djelo *dogodi do punine*. Krist tako Pavla i svakog kršćanina pridružuje u svoju agoniju za Crkvu, kako je izvrsno intuirao Blaise Pascal: „Krist će biti u agoniji do kraja svijeta.”

Pavao rado ističe da on ne radi i ne trpi samozvano nego snagom poziva, izabranja i poslanja kojim ulazi u Božju rasporedbu i provedbu spasenja: „Njoj – Crkvi – ja postadoh poslužiteljem po rasporedbi Božjoj – *diakonos kata ten oikonomian*.” To načelo suradništva u Božjoj ekonomiji spasenja ostaje pozivom za svakoga kršćanina i svaku vjerničku zajednicu sve do danas.

I na to se sada nadovezuju izričaji koji nas zanimaju kad želimo odrediti riječ *musterion-otajstvo*, tako važnu u sklopu cjelokupne obnove teologije što je inaugurira II. vatikanski koncil u *Optatam totius* br. 14 sl.

Pavlova *diakonia*, koju on vrši *kata ten oikonomian* (po božanskoj rasporedbi), ima zadaću: *plerosai ton logon tou Theou* – u potpunosti prenijeti i pronijeti Riječ Božju. I to i *ekstenzivno*, u što većim geografskim razmjerima; i *intenzivno*. I to i opet u dva pravca: ponajprije, rekao bih, *eshaustivno* – pre-

nijeti je *svu*; a onda *pastoralno* – dovesti je do što potpunije sazrelosti u pojedinim vjericima i vjerničkim zajednicama.

Tu Riječ Božju on ovdje poistovjećuje s Misterijem-otajstvom. A to Otajstvo dalje određuje sa „Krist u vama, nada slave” (1,26–27). A malo dalje on će to reći još sažetije: Misterij Božji – to je Krist. Koliko se ove riječi uzajamno uvjetuju, jedna u drugu slijevaju i upotpunjuju – nije bez daljnjega jasno. I mi se ovime ne želimo ustegnuti od detaljnije egzegeze. No, u okvir akademске prolužije spada da se sve to samo naznači i nekako anticipira ili, ako hoćemo, pregustira.

Musterion-otajstvo je i inače ključni pojam poslanica Efežanima i Kološanima. I teško ga je jednoznačno odrediti. Ipak, u globalu izriče: Bogom uspostavljen raspored spasenja (*oikonomia*), usredotočen na Krista (sve je *dia-eis-en*/po-naspram-u Kristu). Krist je u isto vrijeme i božanski uzorak i posrednik i ostvaritelj i cilj, te čak i „mjesto” (le milieu divin) spasenja. To uključuje misterij *Tijela Kristova*, to jest najtješnju i bivstvenu povezanost između Krista i njegova spasenika, između Krista i njegovih spasenika – u Crkvi. A to opet uvjetuje i uključuje ono željkovano jedinstvo svega čovječanstva koje nastaje izmirenjem Židova i pogana u jednome Tijelu Kristovu. A sve u konačnici vapi za potpunim otkupljenjem u restauraciji svega stvorenja. Tako Musterion-otajstvo ima svoj izvor i uvir u Bogu – po Kristu i Crkvi, u Duhu, a obuhvaća svečovječanske i kozmičke dimenzije. Središte mu je Isus Krist. On je susrećešte Boga, ljudi, kozmosa. On je uzročnik i posrednik uspostave novoga Božjega svijeta, on je veliki omirotvoritelj, stožer jedinstva i sklada Boga i čovječanstva, uključujući dakako svakoga čovjeka i sav kozmos.

Na detaljnijoj egzegezi je da sve to u pojedinostima obrazloži te opravda zaključke.

MISTERIJ – PUN SLAVE I NADE

Na kraju treba bar letimice upozoriti na neke popratne teme. Ponajprije. Pavao u r. 27. gomila izraze kako bi opisao ljepotu i ushitnost toga Misterija. On je *bogat slavom*, to jest u njemu se očituje Bog u svoj svojoj slavi i bogatstvu, budući nas dariva samim sobom te i mi postajemo „slavni” – obogotvoreni, pobožanstvenjeni, Bogom bogati.

A pazavimo i početnu enfazu u r. 28: „Njega mi navješćujemo!” Njega – to jest Krista. On je taj Misterij. Kršćanstvo nije pusta filozofija ili ideologija, ne navješćujemo naprosto neki kršćanski nauk, nego navješćujemo njega-osobu-Krista koji nam prilazi u svom samodaru, kao očitovanje samodara Božjega, te i nas pozivlje i izazivlje na uzdarno sebedarje. Kršćanstvo nije puki prihvata istina, nego prihvata ove božanske izmjene ili „*admirabile commercium*” kako stoji u božićnim službama.

Osim toga, u r. 28 vrlo je jako naglašen trokratni *panta anthropon* – *svakoga čovjeka* bez razlike. Pristup u Misterij nije pridržan samo eliti, nekolicini, izabranicima kao u tadanjim helenističkim misterijima. Svi ljudi i svaki čovjek jesu pozvanici, izabranici, povlaštenici.

Nadalje, u cijelom tom kontekstu vrlo je nazočna *misao rasta i događanja* – dakle, *povijesti spasenja*. Na to upućuju već *ta husteremata* (r. 24): Kristovu djelu još nedostaje naš doprinos. A evo, u r. 28–29 Pavao se „trudi i bori svom snagom Kristovom koja silno djeluje u njemu“ da bi Evanđelje doveo do pune sazrelosti (usp. r. 25), te svakoga čovjeka „predveo“ Bogu kao savršenu žrtvu: „teleion en Hristo – savršena, sazrela u Kristu.“ Tako je sav navještaj i prihvat Misterija stavljen u perspektivu rasta i napretka, u perspektivu povijesti spasenja. Tu se smješta i velika vizija kršćanskoga zalaganja u naše vrijeme o kojoj blage uspomene Pavao VI. piše u enciklici *Populorum progressio*.

Napokon, sav taj Misterij-otajstvo *puno je nade*. Uopće, *elpis* je vrlo važna riječ u Poslanici Kološanima (1, 5. 23. 27 ...). Tako i 1 Pt 3,15 piše o *nadi koja je u nama*. Dok su po Ef 2,1 pogani *beznadni*, Novi zavjet definira kršćanina kao čovjeka *punonadna*, ako smijemo tako reći. Nada izvire iz čvrste vjere da je svaki čovjek, sve čovječanstvo i kozmos uključen u definitivnu pobjedu Krista Uskrsloga. I to zrači već u našu sadašnjicu: čovjek, boreći se ovdje za novi svijet, već živi kao veliki budućnik.

Stoga se može reći da je sretan Pavlov izričaj „Krist u vama, nada slave“ sažetak svega Evanđelja, jedna od lijepih i sazetih kršćanskih vjeroispovijesti. Ako je Sokrat umirao *euelpis*, doslovce *blagonadan* – pun dobre nade, kršćanin još više ima pravo da bude – da živi i djeluje, da živi i umire – *euelpis*, pun dobre nade ili – *punonadan*. I to je upravo jedno od poslanja Crkve u suvremenom svijetu: podržavati uskrsnu nadu što ključa iz Kristova misterija. To si je u zadaću stavila suvremena Crkva kad je jednu od najvažnijih koncilskih konstitucija nasloвила: *Radost i nada*. Takva kršćanska, uskrsna nada što ključa iz cjelokupnoga Kristova misterija snažan je pokretač i ovozemnoga progressa, jer kršćanin, sudjelujući u progresu svijeta, ne prezajući u tome ni pred kojim križem, pripravlja konačnu kristovsku budućnost.

SUMMARIUM

Tota studiorum theologorum recognitio consistit praecipue in concentratione in Misterium Christi necnon historiam salutis (Optatam totius 14 sq). In Col 1,26–27 Misterium exhibetur tamquam „Christus in vobis spes gloriae“. Vis huius effati effluit e toto contextu primae partis doctrinalis eiusdem epistulae. Praecipuae tantummodo ideae delineantur, prouti in prolusione anni academici inaugurandi moris est, quae in lucem ponunt hoc centrale effatum. Et sunt: epignosis – Christi capitalitas atque primatus – Pleroma – Christus Pacificator – Paulus diaconus Misterii – Divitiae Misterii.